

Stichtse Heraut

Tijdschrift van de NGV afdeling Utrecht

Bijlage bij 38e jaargang nr 3 augustus 2026

Open monumentendag weekend 12 en 13 september 2026

Door Rob van der Hof

Het werkgebied van de NGV Afdeling Utrecht omvat 15 gemeenten. Deze staan vermeld op de achterzijde van elke Stichtse Heraut. Amersfoort heeft een eigen afdeling en staat dus niet in dat overzicht. Ik heb getracht voor elke gemeente een activiteit in het kader van Open Monumenten Dag te vinden. In de Heraut een korte samenvatting. De lezers van de digitale versie krijgen het gehele overzicht als aparte PDF toegestuurd. De lezers van de papieren versie kunnen het zelf downloaden op de NGV-website.

<https://www.ngv-afdelingen.nl/utr/nieuws/herautbijlage.pdf>

Nog niet overal is men actief bezig om melding te maken van de plannen. Het blijft dus bij een aantal die ik nu kan noemen en t.z.t. kan iedereen zelf kijken waar iets interessants te beleven valt op Open Monumenten Dag.

Dit jaar is het 40 jaar Open Monumentendag! en het thema is:

Veerkrachtig erfgoed - In tijden van onzekerheid

Er is een ook app beschikbaar voor zowel Android als Apple die allerlei mogelijkheden biedt op de dag zelf.

Kijk op <https://www.openmonumentendag.nl/apps/>

De actieve mensen kunnen zich bovendien uitleven door mee te doen met de fotowedstrijd. De Open Monumentendag is hét moment om ons prachtige erfgoed te bezoeken én vast te leggen met je fotocamera! Stuur je mooiste foto in voor de Open Monumentendag Fotowedstrijd en maak kans op een mooie prijs. Iedereen kan meedoen: van enthousiaste hobbyfotografen tot ervaren professionals. De winnaar ontvangt een mooi prijzenpakket. Foto's kunnen ingestuurd worden van 11 tot en met 20 september 2026. De jury beoordeelt de inzendingen. Begin oktober wordt de winnaar bekend gemaakt!

<https://www.openmonumentendag.nl/omdfotowedstrijd/>

Twee Utrechtse voorbeelden

(die de aanleiding zijn voor dit overzicht).

Op de omslag van de Heraut staat een foto. Hierop is de stadskraan te zien die al vanaf de 15e eeuw bij de Ganzenmarkt in Utrecht stond. Deze kraan diende als essentieel punt voor het lossen van goederen die via de Vaartse Rijn en de Vecht werden aangevoerd. Goederen werden uit de schepen gehesen en naar de Waag gebracht voor inspectie en belastingheffing voordat ze de stad in gingen. In 1837 ging de stadskraan kapot, na het takelen van de zware gietijzeren Kariatiden van de Winkel van Sinkel.

Sinds 2022 is de replica van de stadskraan weer te bewonderen, nu te vinden aan de voet van de Monicabrug. Het staat symbool voor de historische handelsactiviteiten die bijdroegen aan de welvaart van Utrecht.

Deze replica-stadskraan staat nu aan de Weerdsingel WZ 50, Utrecht en is te bezoeken op **za 12 sep.** 10:00 - 17:00 uur, dan worden de hele dag rondleidingen gegeven door de Stadskraan.

Ten behoeve van de Stichtse Heraut hebben we een uitwisseling met de Historische Vereniging Vleuten, De Meern, Haarzuilens en Leidsche Rijn. Dezer historische vereniging, de Willibrordkerk en de Torenpleinkerk hebben de handen ineengeslagen voor een verrassend programma op Open Monumentendag.

Op zaterdag 12 september 2026 worden tussen 10:00 en 16:00 rondleidingen gegeven door de Broederschapshuisjes, Dorpsstraat 1, Vleuten.

De Broederschapshuisjes zijn vernoemd naar de in de 15e eeuw opgerichte 'Broederschap van Onze Lieve Vrouwe', die de woningen ook in hun bezit had. De broederschapshuisjes zijn tussen 1599 en 1624 gebouwd en waren tot de 20ste eeuw in gebruik door de broederschap als armenhuisvesting.

De broederschap had als voornaamste doel armenzorg, wat bestond uit huisvesting en maaltijden verstrekken en financiële ondersteuning bieden. Sinds 1988 is de Historische Vereniging Vleuten, De Meern, Haarzuilens en Leidsche Rijn in de huisjes gevestigd en is er een museum gevestigd. In 2019 zijn de huisjes gerenoveerd.

Groenekan gem. De Bilt

De Geesina is een kleine dorpsmolen in Groenekan. Hij is relatief klein omdat hij alleen in de plaatselijke behoefte aan meel voorzag. Dank zij enthousiaste vrijwillige molenaars blijft hij draaien. Dat draaien is nodig want nog sneller dan bij andere monumenten leidt stilstand tot verval. Een actieve molenaar ontdekt snel wanneer een onderdeel van zijn molen hapert. Herstel is dan in de meeste gevallen simpel. Groter onderhoud zoals nieuwe roeden, of te wel wieken in de volksmond, is wel ingrijpend. Dat onderhoud is in de afgelopen jaren aangepakt bij de molens die eigendom zijn van Het Utrechts Landschap. Zo heeft ook de Geesina inmiddels nieuwe wieken en draait er weer lustig op los.

Ruigenhoeksedijk 32 | Groenekan | www.geesinia.nl

Bunnik

Bij het samenstellen van deze Stichtse Heraut staan er nog geen gegevens op de website van Open Monumentendag.

Kijk bij **Wijk bij Duurstede** voor informatie.

Houten

[Lunet aan de Snel](#) (direct achter) Lekdijk 56A, Honswijk

Bij het definitieve ontwerp van Fort Honswijk was al bekend dat het niet mogelijk zou zijn de noordelijke Lekdijk met één enkel verdedigingswerk in zijn geheel te verdedigen. De bochten in de Lekdijk veroorzaakten grote dode hoeken, die vanaf het Fort onvoldoende bestreken konden worden. Daarom legde men tussen 1845-1846 ten noordoosten van het Fort langs het riviertje De Snel een klein driehoekig verdedigingswerk zonder gebouwen aan: Lunet bij Honswijk, later aangeduid als Lunet aan de Snel. Dit gesloten aardwerk was ondersteunend aan de verdediging van Fort Honswijk, terwijl men van daaruit tevens het riviertje De Snel, dat diende als inundatiewatergang, kon verdedigen.

Renovaties

De lunet werd al in 1873-1874 grondig onder handen genomen. Men breidde de lunet uit en verzwaarde de wallen. Dat deze werkzaamheden niet altijd van een leien dakje gingen, blijkt uit de problemen die men had met verzakkingen van de opgebrachte grond.

Verder bouwde men in het midden van het verdedigingswerk een bomvrij gebouw met bovengelegen remise. Van de buitenkant ziet dit gebouw er niet spectaculair uit. Toch heeft het iets bijzonders. Binnen bevindt zich namelijk een munitie takellift die in verbinding staat met de bovengelegen remise. Op deze manier kon men de munitie vanuit de magazijnen in de bomvrije kaserne naar boven hijsen en vanuit de remise verdelen over het geschut. Later is ook nog een bergloods gebouwd.

Lopik, nog geen gegevens op de website van Open Monumentendag

Uit Wikipedia, de vrije encyclopedie

Komend vanuit IJsselstein over de Hogebeezendijk voorbij de TV toren een scherpe bocht naar rechts maken, het terrein op aan de Beezendijk. Aan het eind van de oprijlaan links door het rolhek.

De **Mast van Lopik**, Hogebeezendijk 21, IJsselstein is een betontoren met [zendmast](#) voor radio- en televisie-uitzendingen, (mobiele)telecommunicatie en dataopslag. De toren genoemd naar oud-minister-president mr. P.S. Gerbrandy, is op 9 mei 1961 ceremonieel geopend door koningin Juliana. Met 366 meter is de Gerbrandytoren de hoogste constructie in Nederland, hoger dan de Domtoren in Utrecht en mét antenne zelfs hoger dan de Eiffeltoren in Parijs. De mast wordt nog steeds ook 'mast van Lopik' genoemd, hoewel hij in IJsselstein staat. In de jaren zestig was radio ([middengolf](#)) een belangrijker medium dan televisie en werd de [radiomast bij Lopik](#) vaker in uitzendingen genoemd dan de televisietoren in IJsselstein. Daardoor kreeg de 'mast van Lopik', die een kilometer zuidwestelijker stond, een grotere naamsbekendheid.

Jaarlijks wordt de Gerbrandytoren omgetoverd tot de [Grootste Kerstboom ter wereld](#) en is de boom met 120 LED lampen en piek het stralende middelpunt in ons land. Het ontsteken van de lampjes is altijd een echt evenement, met een feestelijke happening op het Podiumterrein in IJsselstein. Dit jaar is dat op **zaterdag 28 november 2026!**

De toren is sinds 2017 een rijksmonument. De toren is streng beveiligd en gesloten voor publiek. Wel kun je vlakbij de historische radiosfeer proeven en het terrein bezoeken van het nabijgelegen museum. Open via afspraak op de website op maandag en zaterdag.

Het **Omroep Zender Museum** zit in een oude bunker van het voormalige zendstation in Lopikerkapel aan de Beezendijk 3, 3412 KB Lopikerkapel.

Montfoort

Torenbeklimming – Korte Kerkstraat 5, Montfoort

Ontdek de skyline van Utrecht of misschien zelfs Amsterdam en Rotterdam vanaf zo'n 30 meter hoogte.

Vanwege Open Monumentendag wordt er zaterdag 12 september tussen 11.00-16.00 uur op de hele en halve uren een torenbeklimming georganiseerd. Onder voorbehoud van de weersomstandigheden vertrekt na klokslag een groep van maximaal acht personen voor een prachtig uitzicht op de omgeving. De beklimmingen worden verzorgd door vrijwilligers van de Hervormde kerk en zijn geheel gratis. Een vrijwillige bijdrage voor onderhoud van de toren wordt op prijs gesteld.

De stenen wenteltrap kost enige inspanning, maar aan het einde van de klim wacht op ongeveer 30 meter hoogte als beloning het prachtige uitzicht over stad en land van Montfoort. U heeft zicht op bijvoorbeeld de binnenstad, oude en nieuwe wijken, het sport- en stadspark, de molen en de loop van de Hollandsche IJssel of de Montfoortse Vaart te midden van de wijde groene omgeving.

Nieuwegein

Fietsroute door de stad

Za 12 sep en Zo 13 sep. 2026

Stap op ze fiets en ontdek hoeveel geschiedenis er verscholen ligt in Nieuwegein. Deze 25 kilometer lange route voert u in circa 4 uur tijd door verschillende delen van de stad en leidt u langs verschillende erfgoedlocaties in Nieuwegein.

De route start vanaf het plein bij de Nicolaaskerk (Utrechtsestraatweg 7). Vanaf hier fietst u via de Herenstraat door het oude Jutphaas langs verschillende erfgoedlocaties richting Vreeswijk. De route voert u langs bijzondere plekken als Kasteel Oudegein, de Museumwerf, het oude dorp Vreeswijk, Fort Vreeswijk en verschillende historische boerderijen, kerken en gebouwen. Op sommige plekken is het erfgoed nog duidelijk herkenbaar, op andere plekken heeft een gebouw of plek in de loop der tijd een geheel nieuwe bestemming gekregen. Aan de hand van deze route wordt duidelijke hoe Nieuwegein in de loop van de tijd steeds verandert en hoe historische plekken onderdeel blijven van de stad van vandaag. De route eindigt weer bij de Nicolaaskerk.

Op verschillende plaatsen langs de route zijn **stops** opgenomen. Daar kunt u even afstappen en meer lezen over de plek waar u bent aangekomen en bekijken hoe het vervolg van de route loopt. De route bevat bovendien verschillende mogelijkheden om onderweg aan te sluiten bij activiteiten van Open Monumentendag die namens de verschillende deelnemende monumenten worden georganiseerd, zoals rondleidingen en andere erfgoedactiviteiten. Houd daarbij rekening met eventuele openingstijden en de beschikbaarheid van gidsen op deze verschillende erfgoedlocaties.

Oudewater

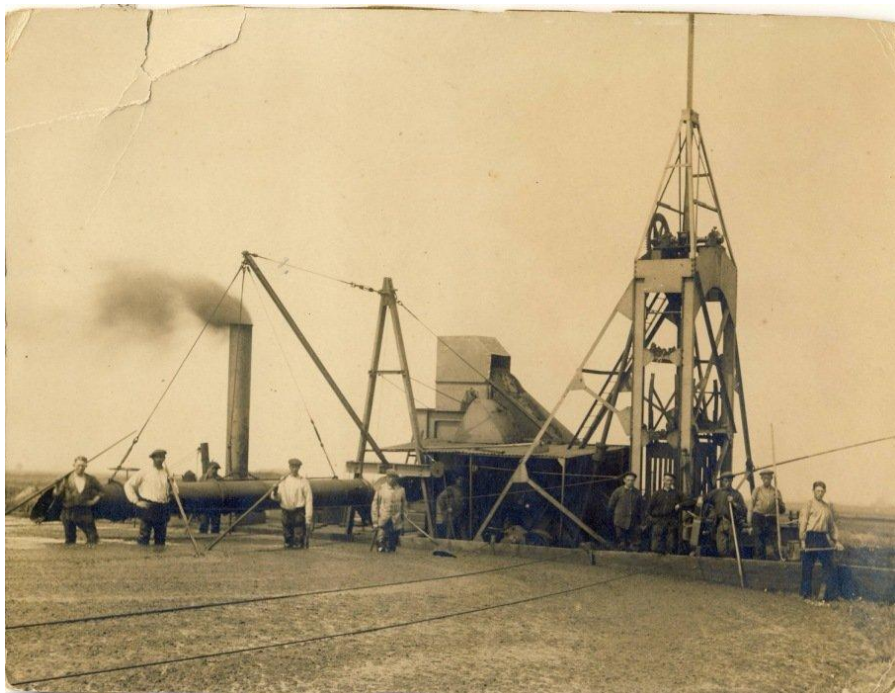

Is er een mooiere manier denkbaar dan Oudewater ontdekken vanaf het water? Maak kennis met de rijke historie en de monumentale panden van Oudewater, al varende door de grachten van het historische stadje en over de Hollandsche IJssel.

Per fluisterboot de 'Geelbuik' en met een gids aan boord is het vanaf het water genieten van historie en cultureel erfgoed en verwonderen over al het moois dat Oudewater te bieden heeft. Tijdens de Grachtenvaert krijg je uitleg over het herstel en de restauratie van bruggen en kademuren.

Opgeven kan bij de kraam van Stichting Hugo Kotenstein. Wil je alvast zeker zijn van een plekje? Geef je dan alvast op bij zefvanengelen@hetnet.nl. Vergeet niet je naam te vermelden en met hoeveel personen je mee wilt varen samen met het tijdstip dat je wilt inschepen **za 12 sep.** 11:30 en 12:30 uur Tickets verkrijgbaar bij het TIP-kantoor Leeuweringerstraat 10, Oudewater

Ronde Venen

Van Stoomveentrekker naar Veentrekmachine

Deze stoomveentrekker heeft eerst dienstgedaan bij de vervening van de Rietwijkeroordpolder (nu Amsterdamse Bos). Daar werd hij overbodig en werd toen aangekocht door vier Vinkeveense veenbazen. De machine is in 1896 naar de Vinkeveense Plassen gekomen om het zware werk van de handbaggers over te nemen. In 1948 werd de stoommachine vervangen voor een Brons dieselmotor. Van 1896 tot 1975 is deze veentrekmachine werkzaam geweest in Vinkeveen en is daarmee een belangrijke element in het ontstaan van de Vinkeveense Plassen. Ook zal te zien zijn hoe de vordering van de restauratie verloopt. Een groot gedeelte is inmiddels gerestoreerd! Voor vragen en uitleg zijn restaurateur Pim Berkelaar en Kees Kentrop aanwezig. Is het nu een veentrekmachine of een veensteekmachine? Kom het te weten tijdens Open Monumentendag!

Doorlopende presentatie met foto's en filmpjes op **za 12 sep.** 10:30 - 16:00

Adres: Jachthaven en Hotel Borger, Herenweg 240, 3645 DW Vinkeveen

Stichtse Vecht

De Exempel is een paviljoen-tjalk en maakt deel uit van het varend erfgoed van Nederland. Afvaart t.h.v. Bergseweg 6-10 (kade t.o. Greif) in Vreeland Alleen op zaterdag afvaart 1: 11.30 uur, afvaart 2: 13.30 uur

Geschiedenis

Het schip werd in 1909 gebouwd op de werf Boot in Alphen aan den Rijn. Jarenlang vervoerde de Exempel zand en grind over de Hollandse IJssel, de Lek en de Oude Rijn. Dankzij de gestreken mast was het schip bijzonder laag, waardoor het gemakkelijk onder de lage bruggen in de omgeving van Den Haag en Leiden kon varen.

Zeilen en jagen

Tot in de jaren dertig werd voornamelijk gezeild. Was er geen wind of kwam de wind uit de verkeerde richting, dan werd het schip voortgetrokken door de schipper of een knecht. Deze manier van voortbewegen stond bekend als *jagen*. Langs de Vecht zijn de rollenpalen, die in bochten werden gebruikt om het jaagtouw te geleiden, inmiddels weer teruggeplaatst en herinneren ze aan deze bijzondere vorm van scheepvaart.

De Exempel nu

Tegenwoordig is de Exempel voorzien van een motor. Daardoor kan er zowel op de motor als onder zeil worden gevaren, waarbij de historische uitstraling van het schip behouden is gebleven.

Utrecht

Bolwerk Wolvenburg, Wolvenplein 27, Utrecht is normaal gesproken aan de grachtzijde niet toegankelijk. Op **zaterdag 12 sep. 10:00-17:00 uur** kan op eigen risico langs het struinp pad rond het bolwerk gelopen worden.

De Penitentiare Inrichting Wolvenplein is gebouwd op het bolwerk Wolvenburg. In de tijd van Willem van Oranje heeft Utrecht bij verdedigingstoren Wolf een bolwerk aangelegd. In 1629 leek het spannend te worden toen de troepen uit Spanje Amersfoort al gepasseerd waren. Maar voordat ze Utrecht bereikten, taaiden ze af. In het Rampjaar 1672 liet Utrecht het niet zo ver komen. Het leger uit Holland had zich achter een waterlinie opgesteld en liet Utrecht onbeschermd achter. Toen konden de troepen van Lodewijk XIV de stad zonder een slag te leveren innemen.

De gevangenis dateert uit 1856. De gevangenis is ontworpen door architect Isaac Warnsinck, die eerder zo'n zelfde gevangenis in Amsterdam bouwde. Nieuwe ideeën over straffen, waarbij isolatie de misdadigers tot inkeer zou moeten brengen, leidden tot gevangenisbouw met afzonderlijke cellen. Deze werd gebouwd in een kruisvorm. Een uitbreiding volgde in 1877 en het kerkgebouw stamt uit 1903. Het gebouw is inmiddels de oudst bestaande cellulaire gevangenis van Nederland. Doordat de criminaliteit in Nederland fors gedaald is, nam het aantal gevangenen sterk af. Het pand is in 2014 gesloten en sindsdien is er tijdelijk gebruik tot de ombouw tot hotel, woningen en bedrijventrum.

Vijfheerenlanden

Hofje van Mevrouw Van Aerden

Museum Hofje van Mevrouw Van Aerden is een hofje en museum in Leerdam. Het hofje is gebouwd in 1770 naar aanleiding van het testament van de in 1764 overleden Maria Ponderus, weduwe van Pieter van Aerden. Volgens het testament van mevrouw van Aerden mogen er alleen maar vrouwen wonen in het hofje. Mannen moeten na 22.00 uur de deur uit zijn!

De combinatie van 18e eeuwse Hollandse degelijkheid, Franse elegantie en een tikje Rococo maakt het Hofje van Mevrouw van Aerden uniek. Naast de prachtige binnen- en buitentuin beschikt het Hofje over een zeer unieke collectie schilderijen van 17e eeuwse Hollandse meesters in de Regentenkamer. De collectie is momenteel op aanvraag te bezichtigen.

Stijlhuisje

Het Stijlhuisje is ingericht zoals een bewoonster rond 1900 in het Hofje gewoond kan hebben. Het Stijlhuisje is onderdeel van de rondleiding.

op **za 12 sep.** 11:00 - 17:00 en **zo 13 sep.** 13:00 - 17:00.

Voorgebouw

De zalen worden voor diverse activiteiten verhuurd waaronder bruiloften en recepties. Zie voor meer informatie over het Hofje, bezichting en verhuur de website hofjevanaerden.nl, Kerkstraat 67, Leerdam.

Woerden

VOORMALIG SCHEPRAD-Stoomgemaal Teylingens

Open: Za 12 sep. 10:00 - 16:00 en zo 13 sep. 10:00 - 16:00

Adres Mijzijde 1, Kamerik

Het voormalig scheprad-stoomgemaal, gebouwd in 1871 (getuige de gedenksteen in de noordmuur) in waterschapsstijl, werd vernoemd naar de polder, die de naam van het geslacht Teylingen kreeg. Onder voorzitterschap van de heer Van Loon werd opdracht gegeven tot de bouw. Het stoomgemaal werd ontworpen door de waterbouwkundige Boote de Vries uit Wilnis. Hij heeft bijzonder veel gemalen ontworpen, maar nooit die bekendheid gekregen die hij verdient. Zijn ontwerpen kenmerken zich door de altijd door hem gebruikte “wenkbrauwen” boven de ramen.

De oorspronkelijke houten sluis ten oosten van het gemaal werd in 1911 in 3 maanden vernieuwd in beton met omloopriolen met windwerken voorzien van ijzeren tandheugels en nieuwe sluisdeuren. De sluis is daarmee één van de eerste betonnen sluizen van Nederland. Het is een van de oudste nog bestaande stoomgemalen van ons land en de enige overgebleven tandem-compoundstoommachine die direct een centrifugaalpomp aandrijft in Nederland.

Wijk bij Duurstede

In de gemeenten Wijk bij Duurstede en Bunnik is er aandacht voor de onzekere toekomst van de katholieke kerken. Daarnaast staat het 900-jarig bestaan van Cothen volop in de belangstelling.

Zaterdag 12 sep. begint om 10.00 uur met de feestelijke opening bij de Protestantse kerk (12^e eeuw) aan de Brink in Cothen. Verschillende huizen aan de Brink openen deze dag de deuren, evenals Kasteel Rhijnestein, de Katholieke kerk, Molen Oog in't Zeil, de werkplaats van Van der Wielen en het Kersenmuseum. Ook in Langbroek en in Wijk bij Duurstede is deze dag van alles te zien en te beleven. Alle monumenten in Wijk bij Duurstede, Cothen en Langbroek zijn op zaterdag 12 september open. In Cothen geeft Robert Hoegen, archeoloog, een lezing in de protestantse kerk.

Vanuit Bunnik (Fort Vechten) kun je een route fietsen langs de verdedigingswerken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Je komt ook langs de veel oudere Romeinse Limes: Fort Fectio, dat in de eerste 3 eeuwen van onze jaartelling onderdeel was van de verdediging van het Romeinse Rijk. De fietstocht eindigt in het centrum van Bunnik, waar (voor de Oude Dorpskerk) op zaterdag 12 september een kleine oude beroepenmarkt plaatsvindt, gecombineerd met leuke oude spelletjes voor de kinderen.

IJsselstein

Deze Waag, Benschopperstraat 39, IJsselstein, is van 1779 maar kent een veel oudere geschiedenis. Ontmoet de waagmeester en hoor de verhalen over de geschiedenis van de Waag uit 1779. Ook de bovenwaag is geopend voor o.a. rondleidingen en een kijkje bij de beeldbank van de Historische Kring IJsselstein op **za 12 sep.** 10:30 - 16:30.

Het weegrecht was voor IJsselstein heel belangrijk. Vanaf 1345 sprak men van de Baronie van IJsselstein. Een gebied dat tot 1795 bijna de helft van de Lopikerwaard besloeg en zich tot een half soeverein 'staatje' ontwikkelde. De baron van IJsselstein zwaaide hier de scepter. Dat was zo dwingend dat iedere boer in de Baronie verplicht was zijn koopwaar en vee via de stadswaag te verhandelen. Dat leverde de Baronie flinke accijnzen op.

Het recht om te wegen werd verpacht aan een waagmeester. De laatste IJsselsteinse waagmeester was Jopie Geurts die in 1960 nog in functie was. In het waaggedeelte zie je een ingemetselde gedenksteen uit een vorig waaggebouw. Op de steen uit 1599 het stadswapen met weegbalans en opschrift. De tekst: 'Weecht wel doet ellick recht' waarschuwt ons om geen fraude te plegen!

Het is bijzonder dat het weeggedeelte nog helemaal intact is.

Zeist

In 1850 begint Ludwig Wünsche van de Broedergemeente een banketbakkerszaak op Lageweg 10. De Zwitserse kok en banketbakker George H. Figi koopt de zaak in 1902 en verplaatst deze in 1909 naar Het Rond. In 1917 neemt de familie Ruijs het bedrijf over. Op 12 november 1925, bijna honderd jaar geleden, vindt de opening van Concertzaal Figi plaats. Zeventig jaar later bouwt [Figi](#) opnieuw een theater, dit keer in partnerschap met de gemeente Zeist. Enkele jaren terug is dit veerkrachtige theater wederom vernieuwd.

Oud-directeuren Gerard, Theo en Jos Ruijs nemen je op zaterdag 12 sept. om 11:00 en 13:00 uur mee achter de schermen van het theater en vertellen daarbij over het Figi van toen en nu.

In het kort

Rondleiding achter de schermen om 11:00 en 13:00 uur.

Open: zaterdag 12 sep. 11:00 - 16:00

Figi, Het Rond 2, Zeist